

Communicatie en opinievorming

In deze eerste aflevering van de jaargang 2010 gaat het over communicatie en opinievorming, in verleden en heden. Jan Bloemendal en Arjan van Dixhoorn tonen in het hoofdartikel over publieke opinievorming in de vroegmoderne Nederlanden aan dat het gesproken woord toen even belangrijk was voor de communicatie als de boekdrukkunst. De auteurs nuanceren daarmee de theorie van Jürgen Habermas die beweerde dat vóór 1700 bovenlokale gemeenschappen niet bestonden en er daardoor ook geen sprake was van een publieke opinie; want daarvoor waren een kritische nationale pers en een geïnformeerd nationaal publiek onontbeerlijk. De twee laatste fenomenen plaatste Habermas in de late achttiende en negentiende eeuw. Wie, zoals Bloemendal en Van Dixhoorn, kijkt naar informele netwerken waarin minder geleterde en welbespraakte mensen hun mening ventileerden, stuit bovendien eerder op religieuze opvattingen, normen, waarden, gevoelens en gewoonten die in een samenleving vigeerden. Breder brongebruik leidt dus ook tot een completer beeld van wat de inwoners van de Nederlanden toentertijd bewoog.

Laura Cruz sluit bij dit betoog aan in haar samenvattende bespreking van recente boeken over De Nederlandse Opstand. De discussie daarover is verbreed en internationaal geworden, niet in het minst door het aanboren van vooral visuele bronnen. Het beeld van de kleine, haar vrijheid bevechtende Republiek die een uitzondering op de regel van grote monarchieën vormt, klopt al lang niet meer. Buitenlandse en Nederlandse historici concentreerden zich de laatste jaren eerder op culturele, religieuze en economische praktijken die continuïteit vertonen en elders succesvolle toepassing vonden.

Een gezond historisch klimaat staat of valt bij in discussies geponeerde opinies en hun weerwoorden. Om de beoefening van de professionele geschiedschrijving in Nederland en Vlaanderen nóg levendiger te maken, riep de redactie van de BMGN de rubrieken 'Discussiedossier' en 'Forum' in het leven. Drie auteurs belichten in de eerste rubriek Christ Kleps, *Somalië, Rwanda, Srebrenica. De nasleep van drie ontspoorde vredesmissies*. Alleen al omdat Klep de 'verantwoordelijkheidstoedeling' en de 'strijd om de feiten' centraal stelt, is het dossier met het oog op het recent gepubliceerde onderzoeksrapport van de commissie Davids bijzonder actueel.

De geschiedschrijving over Nederland richt zich meer en meer via beeld en geluid tot het grote publiek. Barbara Henkes recenseert de onlangs uitgezonden televisieserie *De Oorlog* (eindredacteur Ad van Liempt). Zij stelt in haar bespreking dat de totstandkoming van beeldverhalen over cruciale gebeurtenissen zeker winst is, maar bij vakhistorici wel eens tot huiveringen leidt. Dat geldt zowel brongebruik en de niet onomstreden 'broncreatie', als de rol van de overheid die twee miljoen aan het totale project bijdroeg. Kennis van beeldtaal is bij de beoordeling van film en

televisie wezenlijk. Zo blijkt uit Henkes' analyse dat het gebruik van een 'alleswetende verteller' in De Oorlog en trouwens ook in Loe de Jongs De Bezetting, evenals in de afgelopen jaren uitgezonden historische series In Europa en Verleden van Nederland niet zonder gevaar is. Deze stijlfiguur lijkt zich slecht te verhouden met de door de makers geventileerde claims van morele neutraliteit en wetenschappelijkheid. De redactie wil meer van dergelijke 'beeldrecensies' in de BMGN publiceren.

Vernieuwing

De BMGN kreeg in 2009 als wetenschappelijk tijdschrift opnieuw een A-status (European Science Foundation) toegekend en wil dat graag zo houden. Het heeft een onafhankelijke redactie met toonaangevende wetenschappers, is *peer reviewed*, en heeft een Advisory Board waarin buitenlandse experts op het terrein van Low Countries History zitting hebben alsmede de laatste drie voorzitters van de redactie. Het tijdschrift is online: alle jaargangen vanaf 1970 zijn compleet op de website in pdf te vinden. Om als toonaangevend wetenschappelijk tijdschrift te overleven is in 2010 een vernieuwingsslag nodig in twee richtingen: digitalisering en internationalisering. Wat de digitalisering betreft wil de redactie in 2010 komen tot een opzet voor de uitgave van een E-Journal, bij voorkeur in Open Access, in combinatie met de gedrukte versie van de BMGN/LCHR. Onderzocht wordt hoe ten volle gebruik kan worden gemaakt van de vele mogelijkheden die een digitale versie biedt. In 2010 wordt ook verdere uitwerking gegeven aan internationalisering, bij voorkeur uitmondend in een tweetalig tijdschrift dat daarmee bekender en aantrekkelijker wordt voor de internationale wetenschappelijke gemeenschap.

Het werk van de redactie neemt toe. In 2009 is daarom het besluit genomen om met ingang van 2010 de redactie met twee leden, van zes naar acht, uit te breiden. Onze eerste nieuwe aanwinst is Marieke Bloembergen. Zij is als onderzoekster verbonden aan het KITLV/Royal Netherlands Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies en doceert aan de Universiteit van Amsterdam. De redactie is blij met haar nu ook een specialiste in de overzeese geschiedenis in haar rangen te kunnen opnemen.

Wij hopen dat het fraaie nieuwe uiterlijk van ons blad, waarmee u al bent geconfronteerd, de inhoud optimaal communiceert en uw oog streelt. Oplettende leden van het KNHG zullen ondertussen gemerkt hebben dat ook de website vernieuwd is, maar we kunnen u beloven dat die in de toekomst nog multimedialer wordt.

Het volgende nummer

De volgende aflevering zal een dubbelnummer zijn onder de titel 'The Relevance of Dutch History'. Op het 21ste International Congress of Historical Sciences deze zomer willen wij de dynamiek van de Nederlandse historici natuurlijk ook in geschifte demonstreren. Alle deelnemers krijgen een exemplaar dat hen bijpraat over de belangrijkste thema's in de recente Nederlandse geschiedschrijving.

Namens de redactie,

CATRIEN SANTING

‘De scharpheit van een gladde tong’

Literaire teksten en publieke opinievorming in de vroegmoderne Nederlanden¹

JAN BLOEMENDAL EN ARJAN VAN DIXHOORN

‘The Sharpness of a Smooth Tongue’. Literary Texts and the Formation of Public Opinion in the Early Modern Netherlands

The Low Countries hardly play any role in international debates about the history of the formation of public opinion in early modern Europe. In the wake of Jürgen Habermas, historians have focused in particular on late seventeenth- and eighteenth-century England and France. Scholars have criticised the notion that it was during the eighteenth century that the formation of free public opinion came into existence due to a combination of the periodical press, its critical role and a national readership. Nevertheless, the period before 1700 is hardly referred to at all during discussions about the role of public opinion. During that time a permanent, structured public openness did not exist. However, in the early modern Low Countries many socio-cultural and institutional conditions seem to be present which made the formation of critical public opinion among the population possible. The literary culture of these regions offers an important research subject for studies into the formation of public opinion.

Inleiding: Hooft en de macht van het vrije woord

In 1642 schreef de Amsterdamse literator Pieter Cornelisz. Hooft in zijn *Nederlandsche Historiën* over de rol van de ‘rymkunst’ in het ontstaan van de Nederlandse Opstand. In veel Nederlandse steden en dorpen beoefenden rederijkers de rijmkunst. Zij gaven gedichten uit om ‘van handt tot handt te laten loopen’ en vertoonden in het openbaar kluchtige en ernstige toneelspelen waarin ze ‘yeder ’t geen zynen plicht betrof te gemoet voerden’. Volgens Hooft was ‘de scharpheit van een gladde tong’ effectiever dan